

Сексуалност и размножавање

Иван Вукадиновић

Не видим зашто не би већ на почетку есеја била изнета та саблажњива теза, која се сад може сасвим слободно сматрати јеретичком, а до не тако давних времена је била сама по себи разумљива. Штавише, добар део света, ове планете, то и даље тако разуме.

Главна сврха секса је размножавање. Кратко и јасно. Некима довољно јасно да прекину даље читање и сами мислећи да је тако. Но, верујем да ће бар понеко хтети да испрати одбрану тезе која би требало да је по себи јасна, али очигледно није. И разлоге зашто нешто одређено природом људи масовно не желе да виде. Наравно, некима је доста ова реченица да оду уверени да следи разноразно лупетање глупости, па слободно идите – немојте ни случајно „губити време“, ионако га много паметно користите.

Наравно, то не значи да се секс упражњава само ради зачињања потомства. Одлична паралела је са конзумацијом хране, која је такође основна, физиолошка потреба. Одавно у богатијем делу света (који није толико велики да се тек тако занемари онај други део) храна није само задовољавање енергетских и осталих потреба. То није само утолити глад, него се посвећује све већа пажња томе да храна буде здрава, при чему постоје бројне, често контрадикторне, теорије о томе шта је баш здраво јести. Ту би се могла направити добра паралела са избором животног партнера, о томе у делу о разлозима за избегавање потомства.

Наравно, кулинарство постоји већ миленијумима, уметност справљања хране да би се у њој уживало. При чему човек може постати гладан не само због тренутног енергетског дефицита, него прижељкујући укусан оброк или по навици. И ту има сличности са сексом. Сличност је и што укусне комбинације хране (нпр. десерт после ручка) просто маме на све веће акумулирање енергије, чак и кад то више није потребно па ни здраво, што је велики проблем – са друге стране, промискуитет има корене у нагонском импулсу да се генетски материјал што више рашири. Међутим, у богатијем делу света глад је све више изузетак, док је она у природи правило барем у неком делу живота; такође, велики су изгледи да потомство остави своје потомство па промискуитет није више потребан као гаранција да ће се пренети своји гени.¹

Постоје и разлике, но оне целу ствар чине занимљивијом. Појединац може опстати без секса, мада неки не могу свој живот замислити без те активности. Појединац у принципу не може опстати без хране, примери неких јогија и других аскета који по годину дана нису јели овде неће бити разматрани. Међутим, популација, врста као биолошка категорија, најзад сам живот не могу опстати без размножавања. **Секс у принципу постоји у природи од кад постоје сложенији облици живота и већина животињских врста се може размножавати искључиво путем секса.**² Сматра се да сексуално размножавање даје еволутивне предности у смислу боље адаптације на околинду, због веће генетске разноликости. Човек је измислио вештачке начине стварања потомства разменом или без размене генетског материјала (клонирање). У случају успешне размене генетског материјала вештачким путем ефекти размене су исти као и да је до тога дошло сексуалним односом. Међутим, вештачка оплодња

¹ Контрацепција и абортус би имали неке аналогije са спречавањем или решавањем проблема насталих претераним акумулирањем енергије исхраном (једноставно: гојазности), при чему се не одустаје од повремене или сталне прождрљивости, неумерености у јелу. Но, нећемо о томе, далеко би нас одвело.

² Размножавање простом ћелијском деобом је карактеристика неких мање развијених облика живота. Међу неким животињским врстама је могућа партеногенеза (бесполно зачеће) која се јавља случајно, у одређеним условима или циклично где је део циклуса полно размножавање. Партеногенеза постоји углавном међу зглаварима и још неким бескичмењацима. Неки бескичмењаци (глисте, морске звезде) могу се размножавати фрагментацијом. Међу кичмењацима у принципу не постоји партеногенеза, или асексуално размножавање http://en.wikipedia.org/wiki/Asexual_reproduction

је и даље много мање успешна (односно теже изводљива) него размножавање сексуалним односом две репродуктивно здраве хетеросексуалне особе.

Да резимирамо кратко поређење – *секс и исхрана примарно постоје ради задовољења базичних биолошких потреба за количином унете енергије, односно размножавањем. Појединац не може опстати ако не задовољава енергетске потребе. Популација, врста, сам живот не могу опстати без размножавања. Биолошки је много ефикаснији начин размножавања онај који настаје хетеросексуалним односом од свих осталих.*

У наставку текста видећемо коме одговара да се секс не повезује за размножавањем, шири осврт на уживање као (једини) смисао живота, како и зашто функционише сексуално одабирање путем тзв. „екстерних атрибута“, како објаснити облике уживања у сексу који очигледно немају везе са размножавањем као и неке од разлога (или можда боље рећи изговора) за избегавање или одлагање стварања потомства.

Непринципијелна коалиција

Постоји „непринципијелна коалиција“ особа којих из различитих разлога у јавном или приватном дискурсу заговарају да је секс пре свега да би се у њему уживало, а сам помен размножавања као сврхе их чак вређа. Најчешћи аргумент који потежу је колико људи (свесно) упражњава секс (само) ради стварања потомства, те како они не знају много таквих особа или парова. При чему се наравно „заборавља“ (намерно или не) да човекове мотиве не опредељују само свесне жеље, те да много шта што се несвесно жели „испливава“ на површину у другачијим облицима. Да није тако психологија као наука никада не би постојала, за њом не би било потребе.

Која је та „непринципијелна коалиција“? Могло би се свести на три типа полазне аргументације, претерано би било рећи три типа људи јер немамо само особе које се могу као такве идентификовати, већ и оне који имају „френдли“ побуде. Те три групације можемо означити као хомосексуалце, феминисткиње и „мушкарчине“. Наравно, постоје и много опаснији мотиви за тривијализацију секса, посебно они комерцијални, али они овде неће бити разматрани.³

Хомосексуални однос је што се размножавања тиче јалов. То је проста истина, мада кад год се изнесе они либералистички опредељени („френдли“ елеменат) ће покушати да поричу ту једноставну чињеницу. Како ће то учинити? Тако што ће рећи да ни сваки хетеросексуални однос не завршава зачећем детета, што је тачно. Постоје парови који због неког од облика стерилитета не могу имати децу, на шта ћемо се још осврнути. Постоји и контрацепција. Најзад, неке врсте секса не могу хетеро пар довести до зачећа детета, на чему се кратко задржавамо. Секс би могли кратко класификовати као анални, орални и вагинални. За остале облике (само)задовољавања је дискутабилно да ли је реч о сексу. Хетеросексуални однос може бити вагинални, орални и анални. Хомосексуални само орални или анални. Само вагинални однос може да доведе до зачећа. *Из тога следи да само хетеро пар који приступа сексу може зачети сексом дете, ако то жели и може. Хомосексуални пар не може, што је и требало доказати (ШТД).*

Али зашто о томе не говорити, „ако је то истина“?! Овде је потребна мало дубља анализа појма политичке коректности. Сва филозофија је да се нечији недостатци не саопштавају, јавно или приватно, да се таква особа 1) не би увредила, односно да јој се не би погоршавао положај који изазива неки проблем 2) да таквој особи не би била лишена нека друга права, односно да се не би обесхрабрила у остваривању нечега за шта је иначе способна. Што се друге ствари тиче, ја ту не видим никакав проблем. Познато је да су многе хомосексуалне особе биле веома успешни уметници, можда не због саме њихове сексуалности, него зато

³ То је зато што се на нешто што није дискурс, што се јавља путем сублималног, може само указати, са тиме се не може дискутовати јер није ни покушана рационална аргументација. Овај рад има облик дискусије.

што та сексуалност није прихваћена (то није овде тема). Дакле, ако неко не може имати децу, или то не жели, ако његово „опредељење“⁴ то искључује, зашто он не би био успешан у другим стварима? *Ако се једноставно констатује да он или она не могу имати деце, да ли их тиме спречавамо у било чему?!* Пре ће бити да они активисти који своде геј особе на само ту идентификацију њима ускраћују нека права. Узмимо, на пример, то што су се такви активисти одрицали Марије Шерифовић зато што је певала на скупу националиста. Зашто геј особа не би могла бити националиста, што јој се ускраћује та могућност?!

Но, вратимо се на прву чињеницу. Као што је речено на почетку одсуство размножавања не погађа толико појединца колико групу. Ако, рецимо, родитељ детета са Дауновим синдромом машта како ће његов наследник завршити факултет (знам за један такав случај), то може изазвати само сажалјив осмех саговорника. Рекли ми то или не, таква особа је једноставно лимитирана. Међутим, појединац може бити сасвим функционалан без деце, и многи тако функционишу. *Стога кад неко прича како је сасвим свеједно имати децу или не, на индивидуалном плану њему не противурече очигледне чињенице. Али му итекако противурече на групном плану – гледано једноставно од нивоа популације, преко националног нивоа, до нивоа континента или можда целе врсте.* Стога, увредили се или не, чињеница да не можете односом који сматрате нормалним зачети дете постоји и та чињеница није безначајна.

Треба рећи да овде политичка коректност заправо спречава могуће изналагање проблема који се дотиче шире заједнице, па и родитеља хомосексуалаца који могу бити забринути ако ће остати без даљих потомака – чак и ако хомосексуалне особе ту не виде проблем. Занимљиво је да њихови активисти виде пре свега проблем у томе што такви парови не могу усвајати децу, а не што им се не дозвољава вештачко зачеће, тамо где се не дозвољава.⁵ Ако већ савремена наука даје решење таквог проблема, зашто га негирати, измишљати теорије или папагајски понављати оне које сервира либералистичка идеолошка школа, уместо да се проблем једноставно реши. Политичка коректност не спречава сажалење, мада је питање како имати сажалење према некоме ко је убеђен да проблема нема.⁶ Хетеросексуални парови који имају физиолошки проблем се муче да тај проблем реше. Они за свој проблем знају, не треба им додатно указивати. Хомосексуални парови имају проблем што им се говори да немају проблем. То је идеолошко становиште. Они, наравно, могу бити функционални и несвесни до краја свог проблема, но то не значи да проблема нема.

Погледајмо у том светлу два аргумента геј-френдли активиста. Први, геј парови имају децу из ранијих бракова (хетеросексуалних), они заједно одгајају ту децу, те што се деца таквим паровима не би давала на усвајање. Ово можда стоји као аргумент, но потребно је размотрити да ли се усвајање омогућава свакој особи којој иначе дете не би било одузето (и многе особе самостално одгајају децу) или особама које дају неку идеалну слику пара са децом. Но то овде није тема. Овај аргумент нам је потребан зато што је то индиректно признање да су и особе које себе сматрају хомосексуалним способне за хетеросексуалне везе и односе, и наравно стварање потомства.

Други аргумент је да хомосексуалности има одувек, у природи и ранијим културама. У природи се сматра да је чиста хомосексуалност веома ретка, мада има доста јединки које повремено упражњавају такве односе.⁷ Каже се и да тога има од како је историје, многе

⁴ При чему је веома занимљиво да је за њих опредељење нешто са чиме су се једноставно родили, како они знају рећи.

⁵ Законодавства многих земаља, највероватније и Србије, ограничавају вештачко зачеће на случајеве када из физиолошких разлога природно зачеће није могуће.

⁶ Дobar пример имамо у филму „Шејтанов ратник“ где двојица „средњевековно“ опредељених Срба упадају на НВО перформанс своје другарице. Када ту другарицу њена НВО пријатељица упознаје са геј момком из Загреба који има АИДС овој се отме једно „Страшно!“ После тога следи одговор: „Зашто!?! Па то је сада IN“.

⁷ Овде би пример била дрека коју су геј активисти дигли у једној западњачкој земљи, поводом пара хомо пингвина. Овај пар је чак чучао на јајима, на смену, како то птице-родитељи раде. Онда су им убацили женку, што је по активистима „узнемиравање“. Зашто би их женка узнемиривала, ако су по природи незаинтересовани?

културе су биле толерантне према томе, а негде је то чак био идеал – пре свега у старој Грчкој. Када се то говори заборавља се да су у тим културама такви појединци имали и хетеро породице и потомство у њима. Та друштвена обавеза је обављена. Сада није неопходно чак имати тај мрски хетеросексуални однос, ако је баш толико мрзак. Сасвим је могуће да особе са хомосексуалним склоностима бивају подстицане да пригрле свој „идентитет“ иако би можда могле да функционишу у хетеросексуалним заједницама. Свеједно, зашто то не свести на одлуку појединца са свим што она носи, независно од „сексуалног опредељења“⁸, уместо да се „штити“ такав однос тврдњама како секс па чак и породица⁹ немају „никакве везе“ са размножавањем, односно да им то није примарна сврха.

За феминисткиње рећи да је основна сврха секса размножавање значи свођење жене на сексуални објекат, односно „машину за рађање деце“. Тако нешто би требало да припада давно прошлим временима, да буде превазиђено као „плусквамперфекат“. Помиње се и да је то „средњевековно схватање секса“, насупротив чему би млади требало да се „опусте и уживају у животу“.¹⁰ Да ли је то „средњевековно схватање секса“ ближе природи од оног „модерног“, или није? Рекло би се да у самој тој ствари у међувремену се догодила пре деволуција него еволуција. При чему сам секс треба посматрати одвојено од имовинско-правних односа, што је феминисткиње често пропуштају. Такође, основна сврха не значи и једина сврха, још мање да је тако нешто једино дозвољено. Али је само помињање сврхе довољно да неким изазове нервозу.¹¹

Жене су се избориле да кажу „не“, што је несумњива тековина модерне. Да будемо прецизнији реч је о избору партнера, па и начину живота са већ изабраним партнером. Но, какве везе све то има са тим која је основна сврха секса?! У природи женке такође у многим случајевима могу бирати, код многих врста су и физички јаче.¹² Уосталом, зар жене често у партнеру не виде потенцијалног оца своје деце? Наравно, то смата идеолошким феминисткињама, али нису све жене које тако мисле такве.

Заправо, већина жена „модерних схватања“ нису огорчене феминисткиње, већ само привремено или стално прихватају неке њихове аргументе. Многи од тих аргумената се узимају здраво-за-готово, део су савременог начина живота, о њима се уопште и не размишља, а камоли да се постављају питања. Схватање секса само као задовољства одговара животним циљевима младих жена као што су „имати каријеру“ или „уживати у животу“. Принципијелно се томе тешко може нешто замерити. Међутим, чињеница је да се цивилизација не може развијати ако се деца не рађају.¹³

Условна група феминисткиња има доста сличности са групом хомосексуалаца. Заправо, они често наступају заједно, па њихова коалиција није непринципијелна. Проблем пред њиховим схватањем света није само у томе што цивилизација не може опстати без деце, већ и то што фертилитет на планети Земљи није једнако распоређен. Европске земље су, суочене са недостатком радне снаге, добровољно позвале имигранте из земаља које не деле исте културне вредности. Имигранти се нису показали спремним да промене свој начин погледа на свет, мада углавном поштују законе. Да ли ће сами од себе одустати од промене закона и

⁸ Наравно, не спори се да хомосексуалне особе могу да не желе (или „не желе“) децу из сличних разлога као и неке хетеросексуалне, о чему ће још бити речи.

⁹ Етимологија је јасна – од речи ПОРОД.

¹⁰ Тако нешто је написано у тексту Тамаре Скоззе у „Времену“. Лик Тамаре Скоззе, а посебно кад проговори је такав да одаје особу која стварно ужива у животу. Антички епикурејци би јој завидели, још више караоке на карневалу у Риу.

¹¹ Сврхом се бави телеологија. Либералистички поглед на свет је против саме телеологије, вероватно зато што у близини виде теологију, односно Бога или неки други „виши циљ“. О томе ће још бити речи.

¹² Занимљиво је да ова „женска права“ у много већој мери постоје код „нижих врста“ него код сисара. Код сисара је често да мужјаци окупљају чопор и имају доминантну улогу. Насупрот томе, код инсеката је главна женка-матика, док мужјак често главом плаћа полни однос.

¹³ Unfortunately for Europe, a civilization cannot be maintained if no one wants to have children.

<http://www.lewrockwell.com/latulippe/latulippe64.html>

већинских културних норми, онда кад они буду већина?! Тешко је у тако нешто веровати. У том случају тешко да ће у Европи и даље бити одржаване геј параде и да ће остати сва женска права која се данас сматрају неприкосновеним. Десиће се оно што се дешава не од почетка историје човечанства, него од почетка историје планете – *Survival of the fittest!*¹⁴

Ако су претходне две групе заједничке у много чему, трећа је сасвим другачија и њиховим схватањима по много чему супротстављена. Ова група нема неки кохерентан систем вредности, нити се на такав систем наслања. У понечему имају наслеђене „традиционалистичке“ ставове, али обично не у погледу традиционално схваћених обавеза мушкарца. Реч је о групи коју условно називам „мушкарчине“.

За типичног мушкарчину секс постоји како због уживања у истом, тако и ради неког доказивања властите величине кроз његов квантитет. Битни су бројеви – број и дужина односа, те број промењених партнера. Обавезе коју потомство доноси се избегавају, или бар одлажу за касније – „онда ћу се смирити“. Наравно, не спорим да извесно одлагање може бити свакако корисно, ради стабилности будуће породице.

Оно што група „мушкарчина“ не види, ако се уопште упушта у дискусије о сврси секса, је да је њихово понашање заправо директна последица нагона за размножавањем. Ако мужјак није ограничен на један сексуални однос, један чин размножавања,¹⁵ он ће тежити да их има што више, да свој генетски материјал што више рашири. Друга је ствар што у савременом друштву појединац има стил живота и обавезе које из тога проистичу, па велики број деце или прерано очинство (и наравно материнство) могу бити проблем. Осим тога, промискуитет као гаранција да ће властити гени бити настављени није више неопходан. Положај мушкараца се може разумети и кроз развој врсте и каснији културолошки развој.

Код већина врста сисара женка се брине о потомству. Улога мужјака се често своди на чин спаривања. Тамо где има неке друге улоге мужјака она је у томе да групу женки и потомака (ерго, чопор) чува од других мужјака. Дакле, женке одгајају потомство саме, при чему очеве не виде после самог односа или их виде како ленчаре и држе ствари под контролом. Заједничко одгајање потомства је више карактеристично за птице.

Међутим, код човека је то другачије. Има теорија како је сам настанак човека, усправљање примата на задње ноге, настао да би се храна носила потомству. Да би мужјак то радио. Ипак је доминантни положај мушкарца, главе породице, опстао дуго.¹⁶ То је укључивало и случајеве многоженства или веће толеранције према прељуби мушкарца. Другим речима мушкарац је могао да жену претвори у „фабрику за рађање“ или да несметано „сеје децу“ код више жена. Мушкарац је, наравно, имао обавезе да „иде у лов и у рат“, односно да прибавља средства и брани дом. Али је на жени било да се снађе са својом породицом у оквиру могућности које јој мушкарац пружа.

Новом поделом улога ствари су се битно измениле. Мушкарац је, принудно или не, прихватио равноправност са лепшим полом, док су обавезе остале исте или су законски повећане. Нема више ни некадашњег ауторитета над децом, што је проблем сам за себе. Наравно да недостатак ауторитета постоји као проблем и за мајке, али код мушкарца то долази након еона доминације, и потребе за истом која је већ постала генетска. *Реакција се могла очекивати – бекство од одговорности у лична задовољства.* У Србији имамо специфичности „продуженог детињства“ до којег долази у нашим културолошким и

¹⁴ Наравно, право је сваког да просто одбије размишљати о будућности себе, своје деце (ако их има) или једноставно културе којој припада. Но онда нека се не чуди ако и сам доживи неке непријатне промене. Такође, кад дође до промене ставова може бити једноставно прекасно.

¹⁵ Поменути пример инсеката. Најпознатији је случај црне удовице где женка поједе мужјака после односа.

¹⁶ Посебно је питање да ли је уопште било матријархата, у смислу који се обично подразумева и који следи из етимологије („архос“ – владати). Прво, реч је о периоду првобитне заједнице, без много материјалних вишкова над којима би се владало. Можемо зато говорити о матрилинеарном друштву, где наслеђивање имена иде по мајчиној линији, просто зато што је мајчинство једино сигурно (данас тако нешто имамо код Јевреја). Наравно ту су и култови плодности богиње-мајке. То нам све говори о друштвеном уређењу у коме је жена свакако веома поштована, али не на начин који је то касније био мушкарац у патријархату.

социјалним условима. Нема услова за самосталан живот, самостално стварање породице, док је живот у заједници у савременим условима проблематичан. *За жене и мушкарце је тако битно да бар без проблема уживају у сексу (и животу, колико могу) док се неке ствари одлажу за касније. При томе се понекад услови за стварање породице и могу изборити, али се од такве борбе унапред одустаје јер је удобније код своје мамице.*

Група означена као „мушкарчине“ (а могли би их назвати и „рецкароши“) нема много заједничког са претходне две. Њихови појединачни ставови могу бити хомофобни, при чему су разлози са хомофобију оно што се обично назива предрасуде. Гејеви се обично не посматрају као неко ко не доприноси наталитету, ако би их неко из групе „мушкарчина“ тако посматрао свакако би био лицемер. Иако у много чему имају супротне ставове од феминисткиња (уопште жена које се сматрају еманципованим) „мушкарчине“ имају једно заједничко са њима – реч је о свесном или несвесном начину живота, о ставовима до којих су сами дошли. Нико се не рађа као феминисткиња или „мачо“, па да мора такав бити.¹⁷ Често се такви ставови превазилазе током живота, у односу на тему – секс у једном делу живота стварно добија преваходну сврху стварања потомства. Тада стварање потомства може бити проблем, што због „биолошког сата“, што због начина живота који је све више загађен, а у земљи Србији обogaћен осиромашеним уранијумом.

Из различитих разлога различите групе људи могу тврдити да секс постоји само или преваходно због уживања у истом. Свеједно овакве тврдње не могу проћи проверу логичним размишљањем, а често су последица неоправданих страхова. Иако неосноване такве тврдње су већ опште место и имају последица у демографској слици Европе. Ма колико се ломила копља око припадности Србије у истој, Србија је по том питању недвосмислено део Европе, и поред свих политичких и социјалних разлога демографска слика је у Србији таква каква јесте бар у извесној мери због разлога који постоје и у богатијим земљама чланицама ЕУ. Однос према сексу, породици и животу уопште је један од њих.

У следећем поглављу ћемо видети да је размишљање о уживању као јединој сврси секса само специфичан случај размишљања о уживању као јединој сврси живота уопште. У овим декадентним временима такво размишљање је такође нешто што се по себи подразумева.

Уживање као смисао живота

Много је тога речено о смислу живота. Смисао живота се може посматрати из перспективе науке, филозофије, религије или популарне културе¹⁸. И док потписник ових редова сматра најзанимљивијим посматрање смисла живота из угла Монти Пајтона, овде ћемо се преваходно бавити биолошким смислом живота и насупрот томе смислом живота како га виде они „модерни“.

Смисао живота би се најједноставније могао објаснити као продужење самог живота. Конкретније, биолози су се сложили да ако постоји примарна функција живота, то је даља репликација ДНК и опстанак гена јединке.¹⁹

Овакво виђење не искључује само по себи било какву „вишу сврху“, мада је у фусноти поменути Ричард Докинс велики део свог животног опуса посветио побијању једне од виших сврха. Штавише, опстанак бисмо могли пренети на сферу културе, било да је посматрамо као нешто органско или као конструкт. Да би се нешто развијало, мора прво опстати, преживети. То не значи да било које културолошке појаве морају по сваку цену опстати, да их људи морају одржавати угрожавајући неке друге циљеве. Управо супротно томе, ако нешто не може опстати долази у питање његов смисао постојања. Што не значи да се од сваке битке за

¹⁷ Уосталом, видесмо да је дискутабилно колико је хомосексуалност урођена и неминовна.

¹⁸ http://en.wikipedia.org/wiki/Meaning_of_life

¹⁹ Richard Dawkins (1976). *The Selfish Gene*. Oxford University Press. Приметимо да је реч о мислиоцу који је веома цењен у редовима „секуларних хуманиста“, милитантних атеиста и осталих либералиста. Поред њега до сличних идеја су дошли и George Christopher Williams и David Haig.

опстанак познатих нам вредности треба унапред одустати. Јер битка која је унапред предана је најпоузданије изгубљена. То је баланс између конзервативизма и флексибилности који појединци и групе људи стално успостављају. У сваком случају, *опстанак једног погледа на живот није могућ ако нема биолошког опстанка људи који га подржавају. А овог опстанка нема без продужавања културних вредности кроз потомство.*

Биолошки опстанак није само неминовност опстанка било чега другог, *sine qua non*, то је и могућност вечности која се нуди свим људима. Не слажем се са хришћанским мислиоцима који говоре како нема смисла ако Христос није победио смрт, како само хришћанство нуди победу над смрћу. **У биолошком смислу свако ко остави потомство је већ победио смрт.** Он не мора бити хришћанин, не мора бити чак ни верник. Не мора бити ни човек, заправо животиње и биљке стално побеђују смрт, а да тога нису свесне. Наравно, овакво виђење нуди само биолошку победу над смрти. Индивидуални страх појединца пред анхилацијом свести, пред „неоткривеном земљом из које се нико није вратио“²⁰, остаје и даље. У принципу такав индивидуалан страх најбоље може да залечи неки од облика духовности или религије.²¹

И поред јасних чињеница постоји (пост)модерно виђење света које одбија сваки смисао живота, свако помињање вечности, везано оно за религију или не. Да би се избегло расплињавање осврнућу се на мишљење Марија Копића, иначе редовног филозофа на страницама „Пешчаника“. Овај преводилац и делимични следбеник Фридриха Ничеа²² одбија чак и материјалистичко виђење бесмртности, како је горе изнето. Бесмртност или вечност за њега је фикција коју треба одбацити.²³ Ако сам добро разумео Марио Копић под појмом „бесмртност“ подразумева било шта што надилази појединачни живот, и покушаћу да полемишем са таквим ставом. Не негирам да је све што постоји смртно, у смислу гомилања ентропије. Кроз многе еоне ће се и атоми распасти у универзум престати да постоји, али кроз многе еоне и смрт може умрети.²⁴

Позивајући се на феноменологију Копић каже како „бесмртност као негација смртности, ствари саме, кад је реч о човеку, није ствар сама“. Даље, „човек као смртно биће нипошто није и не може да буде бесмртно биће, *ни у буквалном ни у пренесеном значењу*“. Дакле, човек се не наставља ни кроз потомство, то ваљда не постоји. У његовом тексту следи опчињеност у 19. веку (материјалистичком) бесмртношћу (Дарвин? Маркс?) да би се, сасвим логично, завршило првом половином 20. века када је опчињеност постала опијеност и „носителница убилачких и самоубилачких идеологија“ (Хитлер аргумент).

Насупрот томе, човек треба да се помири са коначношћу свог бивствовања, те радости и љубави „у људском значењу те речи“. Уз позивање на Достојевског тражи се љубав (према коме? слици себе? самом себи? тренутним ужицима?!) „сад и овде“. Мада се позива на љубав без рачуна, одбацивањем свега што надилази садашњи тренутак и индивидуални живот оваква мисао страховито вуче на егоцентризам и површност. Речима самог Копића: „*Живимо ли с весељем спрам живота, не треба нам прихваћати, узимати живот као некакав задатак*“. С тим у вези треба изнети неке ствари.

Прво и пре свега, човек као биће постоји од кад је свестан властите смртности и покушава да је превазиђе. Како смо видели, смрт несвесно превазилазе и животиње и биљке. Али како у роману „Изопачене животиње“ француски писац Веркор доказује *човек је једино биће које има метафизичке (или религијске) представе о свету, то је заједничко за све људе*

²⁰ „To die, to sleep; To sleep: perchance to dream: ay, there's the rub; For in that sleep of death what dreams may come... But that the dread of something after death, The undiscover'd country from whose bourn No traveller returns, puzzles the will And makes us rather bear those ills we have Than fly to others that we know not of?“ William Shakespeare

²¹ Владика Порфирије у емисији Агапе рече да Црква постоји због смрти. Генијална мисао, ипак додао бих да проблем смрти не решава само хришћанска религија.

²² Занимљиво је како од Ничеа свако у принципу узима оно што му одговара – неки атеизам, неки Хиперборејце, неки вечно враћање истога, неки натчовека...

²³ <http://www.pescanik.net/content/view/5493/1226/>

²⁴ Х.Ф. Лавкрафт

и карактеристично само за људе. Нема таквог виђења, нема човека.²⁵ Дакле човек је *homo religiosus* и то је његова *differentia specifica*. Ако у будућности човек одустане од било каквог (религијског или не) веровања²⁶ у превазилажење властите смртности, онда ћемо моћи да говоримо о некој другој врсти – као што је рецимо описано у роману „Врли нови свет“.

Друго што је занимљиво је фраза „сад и овде“ која је тако честа код представника *New Age* погледа на свет.²⁷ Став да постоји само „сад и овде“ је пренет из источњачких религија. Уочимо, међутим, да мудраци Јапана, Кине и Индије у општем случају не размишљају да „сад и овде“ представља испуњење хирова себичне јединке, евентуално на неки софистицирани начин, како су то мислили још антички хедонисти – што је, иначе, најпопуларније схватање у овом тренутку декадентне западњачке културе.²⁸ Не, управо је свој его, појединац, релативизован – „не постоји ЈА“, или се оно своди на тзв. слаби субјекат. Човек не треба да поглед на свет из своје перспективе сматра за једини могући.

Човек који исправно дела у садашњем тренутку не ради ништа насупрот будућности, он заправо дела за будући тренутак, иако не размишља о томе да ли ће његово делање бити награђено успехом. Он је једноставно урадио шта је требало. То је основа филозофије самураја, и касније камиказа. То је делање „правог човека“ како га описује Књига Промена.²⁹ То је становиште које износи Бхагавад Гита, и које неки сматрају основом хиндуизма. У том делу, иначе, Кришна објашњава Арјуни његове дужности као ратника и принца и отклања му моралне дилеме пре него што у рату побије своје рођаке. То је, дакле, делање исправног појединца чији живот итекако *јесте задатак*, мада је он ослобођен брига да ли ће сам видети резултате таквог задатка; да ли ће уопште бити неког резултата, јер урадио је све што мисли да је било исправно урадити.³⁰

Колико смо одлутали од теме и колико је то лутање било корисно? *Уверења сам да живот свакако има сврху, и да је његова основна сврха продужење живота, и то не било каквог него властитог облика живота. Све остало је надградња. То су задаци које пред човека поставља вечност, схваћена она у преносном смислу или не. То не значи да не треба уживати у животу, најзад уживајмо у исправном делању, у резултатима ако се они покажу. То што треба уживати у животу не значи да је уживање једина сврха живота. То што треба уживати у сексу, не значи да је уживање једина сврха секса.*

У наставку ћемо видети како је услов продужења властитог облика живота, својих гена, довео до сексуалног одабирања. До онога што и данас сматрамо привлачним или пожељним код избора партнера.

Сексуално одабирање

Размножавање је у самој основи сексуалног нагона, што се види према ономе што обично сматрамо привлачним и пожељним. Код људи су се некада такве ствари сматрале саме по себи јасним, штавише баналним. Пристојност је налагала да се о томе не говори. Од како је Фројда такви табуи падају, па су неке ствари чак ушле у уобичајени говор – „алфа мужјак“

²⁵ У роману је реч о проналаску врсте која би била *missing link* између човека и човекових предака. Покреће се расправа да ли припадници те врсте могу у бити сматрани људима у правном смислу.

²⁶ Копић изгледа брка веровање и знање када тврди како нема вере без икакве сумње, и то је доказ против вере уопште. Управо је сумња карактеристична за веру. Да бисмо у нешто веровали не морамо имате све доказе да тако нешто постоји.

²⁷ На пример филм *Zeitgeist*.

²⁸ Поменута софистицираност је у међувремену негде нестала.

²⁹ Кинеска мудрост: Сви су цветови будућности у семену садашности.

³⁰ Из говора мајора Гавриловића „Војници! Јунаци! Врховна Команда избрисала је наш пук из бројног стања, наш пук је жртвован за част Београда и Отаџбине. Ви немате дакле да се бринете за животе ваше, они више не постоје. Зато напред у славу!“

или „матерински атрибути“. Од како је завладала мода постмодерне еманципације, овакви изрази су више поспрдни – *али у свакој шали бар мало истине, овде видећемо и мало више.*

Уобичајено се у природи привлачним партнером сматра онај ко одаје утисак здравља и снаге. То даје гаранцију да су већи изгледи за зачињање здравог потомства које ће наследити одговарајуће гене. Занимљиво је, мада делује само по себи логично, то што се обично симетрија сматра доказом здравља, симетрија једноставно делује лепо. Код развијенијих животиња обично је реч о бинарној или осној симетрији³¹, код неких бескичмењака постоји радијална симетрија, примитивније врсте немају симетрична тела. Наравно, постоје случајеви када је еволутивна предност тело које је изгубило симетрију, најчешће ради боље мимикрије. Морске врсте понекад имају таква асиметрична тела.

Широки кукови и узак струк код жена значе лакши порођај, и тако дају пожељну слику плодности. Физичка снага мушкарца обећава физички снажно потомство. Развијене женске груди такође делују веома матерински, тиме обећавају плодност.³² Занимљиво је да само код људи женски пол има развијене и добро уочљиве груди од доба одрастања, донекле независно од периода трудноће и дојења. Ови случајеви су јасни сами по себи, *међутим има карактеристика које помажу сексуалном одабирању, мада не показују директно неке еволутивне предности.*

Дарвин је то уочио код мужјака јелена. Иако јеленски рогови делују импресивно, која је њихова еволутивна предност? Јасно, појединац са већим роговима ће лакше однети победу у неком од дуела, али како је уопште дошло до повећања рогова? Зар сама маса и снага не би биле довољне у борби око женки!? Па ствар је баш у томе што велики рогови нису предност, чак су мана! Позната је басна о јелену који се дивио својим роговима док се огледао у реци, а кад се заплео у грање пред вуковима зажалио је што их има. Али јелен који је доживео период парења је избегао или бар очигледно преживео такво разочарење. *Дакле, снажан мужјак који ипак успева да однегује рогове тиме као каже „може ми се“. Он је, оно што се каже, баја!*

Тако нешто имамо и код људи, превасходно мушког пола. Узмимо на пример све те „екстерне атрибуте“, као што су рецимо „бесна кола“. Ако од тачке А до тачке Б може стићи релативно поуздано и хјундаи, зашто је мерцедес статусни симбол?!³³ И шта је уопште „статусни симбол“, које му је значење?! Зар није то нерационално трошење средстава која би могла бити ваљаније искоришћена?! Управо је о томе реч – човек даје на знање шта му се све може, шта је постигао. Имајмо на уму да се код човека не наслеђују само гени, него и материјално стање! Аутомобил се у неком смислу може сматрати за капитал, но често је веома популарно и обично разбацивање пара. Тако се шаље двојна порука – има се, може се – имам и у стању сам да зарадим.

Имајмо, међутим, у виду да ствари нису тако једноставне. Културном надградњом је дефинисано шта је морално прихватљиво, то дакле није само питање закона, него и етике. Логично је претпоставити да олако стечено богатство није поштено зарађено. Тако се стиче систем вредности у коме скромност постаје значајна врлина. *Скромност у оквирима задовољења материјалних потреба које се сматрају цивилизацијским достигнућем значи стабилност.* У том смислу је важнији извор прихода, него показивање тренутног материјалног богатства. Такве јединке, женске и мушке, одају више порука. Пренеће гене који омогућавају тежњу ка материјалној стабилности, грађански прихватљивом начину

³¹ Наравно да није случајно што је баш бинарна симетрија, и што су полови бинарни. То се само донекле може објаснити еволутивним предностима. Јер како објаснити бинарност комплетне природе, самих сила које природом владају!? Такође, једна ствар „сама по себи јасна“. Савремена наука избегава таква питања, бежећи од метафизике.

³² Наравно, укуси су различити, па овај „уобичајени укус“ не важи за све људе. Но, секс је постао културна надградња, о чему више у следећем делу.

³³ Управо такву „паткометрију“ имамо у филму Гленгери Глен Рос. „Ја сам дошао мерцедесом, ти си дошао хјундаијем“. То испада мера човека. За такво виђење можемо кривити капитализам. Но, речено је да капитализам само исувише верно осликава природну борбу за опстанак.

живота. Васпитаваће децу у том смислу, најзад могу дати добар пример. И наравно – омогућиће породици задовољење животних потреба и стабилно окружење за развој.

Културна надградња тражи, у мањој или већој мери, одступање од конвенција. *Особа која је креативна одаје утисак интелигенције, луцидности, могућности да се реагује у непредвиђеним ситуацијама. У међусобним контактима се такве особине виде од духовитости у разговору, до неубичајених „оригиналних“ идеја и животних стилова. У случају да је таква особа стабилна и функционална, она одаје сличан утисак оном „може ми се“.* Једноставно, поред редовних обавеза може да се посвети и другим стварима, значи да редовне ствари обавља са лакоћом. Међутим, често су привлачни и уметници који нису баш функционални, посебно у смислу породичних односа. То постаје извор нестабилности, понекад до нивоа трагедија.

Који ће од ова три типа особа коме бити привлачан то је индивидуално, но зависи у великој мери од онога што је особа наследила или стекла одрастањем. Уочимо да ови типови нису строго одељени, могућа су преплитања. Јасно је да тип „алфа мужјака“ са разбацивањем богатства, снаге и агресивне некако асоцира на „примитивна друштва“, мада то не мора бити тачно. Уосталом, много шта што „знамо“ о тим заједницама су заправо предрасуде. Ипак, у доба криза и декаденције овај тип испливава као најпожељнији. Нестанком или слабљењем имовинске и правне сигурности једноставнији облик сналажљивости постаје привлачнији.

Мада се покушава негирати сличност човека и осталих животиња, сексуално одабирање делује на у основи сличним поставкама. Имајмо у виду да код човека нису битни само физичка снага и здравље, мада се не без разлога здравље и даље сматра најважнијим. Такође, не наслеђују се само и гени, него и материјални статус. Услови у којима потомство одраста су веома битни. То би биле разлике, међутим циљ је у основи исти – спарити се са особом која даје већу могућност успешног потомства. Либералисти могу критиковати указивање на ове чињенице, саме чињенице сматрати „атавизмом“, но то неће чињенице нимало променити.

Но, имајмо у виду поменути културну надградњу. Такође, чињеницу да секс ипак није само због потомства, то му није једини циљ и мерило. О томе више у делу који следи.

Уживање у сексу

Замислимо животиње које задовољно лешкаре после полног односа. Или се сетимо онога што видимо на документарцима. Слично држање можемо видети када варе свој оброк. Или код предатора који полако одмиче са пленом у чељустима. У свим овим случајевима можемо говорити да те животиње уживају. Зашто то и код човека не би био случај!?

За „посетиоце са јефтинијим улазницама“, за оне који су издржали до овог дела а да нису пажљиво читали, или су и даље под утиском врхунске јереси изнете на почетку – **ја не тврдим да не треба уживати у сексу, или да то уживање може бити везано само за чин оплодње.** Па да кажемо нешто о том уживању...

Секс је постао у потпуности делом културне надградње. Кад кажем културна надградња, мислим на културу у најширем могућем смислу од појединачног или породичног живота до области уметности или политике.³⁴ Као такав, **секс је прошао све фазе развоја карактеристичног за одређене културе – од уношења софистицираности у задовољење основних потреба, преко софистицираности која је сама себи сврха, до декадентних и чак деструктивних појава.**

Велики је значај уживања у сексу приликом избора партнера. Ако је ту све потаман, тиме се знатно смањује (видећемо, не потпуно избегава) каснија могућност неверства и осталих стресних ситуација. Више пријатељица ми је рекло исто, или слично – ко би био човек

³⁴ Не заборавимо политички значај тзв. сексуалне револуције. Такође, око једног „сексуалног опредељења“ се формирао један од најјачих лобија на свету.

њиховог живота – онај кога могу да виде као оца своје деце и онај са ким имају добар секс. Интересантно повезивање! Међутим, ако је секс (или „уживање“) сам себи сврха, онда један партнер неће бити доста, ма колико секс добар био. Јавља се потреба за „истраживањем“, као да се има открити Америка.³⁵

Као и кухиња, секс постаје делом одређеног *поднебља*, како се то зна рећи. То нам говори да је однос према сексу одређен условима средине – географским и историјским. Формирају се одређене традиције, с тим у вези, као представе које имамо једни о другима – најчешће позитивни стереотипи о ватреним љубавницима/ама, темпераментним женама и потентним мушкарцима. Најчешће су овакве представе везане за сиромашније, или историјски сиромашније области, сматра се да *Бог не даје обе ствари* – богатство и животне радости. Секс тако може постати покретачка снага туризма, од бенигних стереотипа да се туристи негде могу добро опустити,³⁶ до уживања у либералности неке средине,³⁷ до озбиљних проблема које већ називамо трафикинг.

Постоје и негативни стереотипи, логично усмерени ка индустријализованом Северу, земљи досадних људи. Занимљиво је онда што се њихове жене, пре свега Немице и Швеђанке сматрају привлачним, но иза тога стоји другачија естетика него она које мелескиње или хиспано-лепотице ставља на трон.³⁸

Историјски развој секса, кроз развој културе, има неке паралеле са већ коришћеним примером исхране. Ужитци постају све рафиниранији. Не морамо овде помињати све примере тантре, камасутре и сличних ствари где је секс добијао религијско значење. Однос према сексу тако је и одредница различитих култура. Једно је било у Египту, друго у Индији. Опет, у античкој Грчкој је нешто сасвим другачије, а то се опет не може упоређивати са фаустовском културом била она у средњевековној или наводно просвећеној фази великих открића. Овде треба разликовати хомологне и аналогне карактеристике, као иначе у области културе. Хомологне карактеристике долазе на основу заједничког порекла – рецимо сличности у односу према женама између Атине у раној фази демократије и царског Рима у другом веку. Аналогне су оне појаве које су историјски „истовремене“ како би то рекао Освалд Шпенглер.³⁹ Тако је и секс у свакој култури прошао кроз фазе које су наведене на почетку. Занимљиво би било мало се позабавити последњом фазом декаденције.

И овде ћу навести један пример, пошто је лакше тако објашњавати ствари. Један пријатељ ми је у разговору рекао како га нешто, једна радња, током сексуалног односа „пали“.⁴⁰ Питао сам га зашто а он ми је рекао две ствари: 1) зато што је то видео у порњићима и 2) зато што кад то може то значи да му девојка то допушта. Јасно је да ово не само да нема никакве везе са оном примарном сврхом секса, о којој овде говоримо, него ни са чим што би могли сматрати делом неке културе. Оно прво је чисто копирање идентитета, преузимање

³⁵ Мој ујка је у Паризу из обести пробао све курве, скоро свих националности (каже није само Индијанке и Ескимке). И закључио је да нема никакве разлике.

³⁶ Занимљиво је да су многе туристичке дестинације и даље конзервативне средине које практично чувају своје жене. Резултат је да се жене туристи тамо боље проводе. Мушки провод, тамо где га има, нема привид или стварне намере романсе. Са друге стране, многи домаћи ловци на жене на крају заврше у браку са једном од својих „ловина“. Однос Грчке и Србије ту је веома занимљив. То опет значи да Гркиње имају проблем...

³⁷ Овде можемо поменути и неке већ одавно индустријализоване земље – пре свега Холандију. Међутим, секс ипак није један од главних покретача туризма у Холандији, нити је Холандија светска туристичка сила.

³⁸ Занимљиво да се у вулгарнијим облицима ове естетике ове нордијске лепотице одају страстима тек у контакту са потентним Јужњацима, сетимо се само урбаних легенди о „Хансу“ коме је на рамену истетовирано „JNA 1984“ и који игра у немачким порњићима. Уопште у „шведским акционим“ битну улогу имају Балканци, тако се сматра – ако не Срби, онда Турци или Шиптари.

³⁹ Немачки математичар, филозоф и историчар Освалд Шпенглер развија цикличну тезу развоја историје, по којој различите културе пролазе кроз у основи сличне фазе настанка, развоја, високе културе, цивилизације и декаденције (пропадања). Сам назив његовог капиталног дела указује на последњу фазу – Пропаст Запада (Untergang des Abendlandes).

⁴⁰ Овде не улазимо у то шта је то конкретно, уосталом то није битно него објашњење зашто се та ствар сматра привлачном.

нечега што смо видели на масовном медију који „сви гледају“.⁴¹ Оно друго има тек неке везе са остатцима начетог мушког ауторитета који се једино може потврдити тако што му девојка у сексуалном односу допушта нешто. Јадна замена традиционалних вредности, наношење мањег понижења уз дозволу због које смо захвални. Да потписнику ових редова то делује као понижење (понављам, не велико, али постојеће) није тешко погодити. Међутим, јасно је да и мој пријатељ то тако схвата, чим користи глагол „допустити“. Значи, то није део уживања друге особе, не доживљава се тако. Изворно, то није ни властито уживање, али ето плагирали смо, „оно што раде сви“ и још нам је допуштено...

Тако долазимо до широког појма познатог као *перверзија*, који овде неће бити објашњаван ни тумачен. Међутим, перверзија зна прећи у нешто што је девијантно, по моралним и законским нормама, нешто што је деструктивно. **Занимљива је међусобна корелација између „развоја цивилизације“, пада наталитета и сексуалних девијација.** Не, ја међу девијације овога пута не наводим хомосексуалност или тансесексуалност, рецимо да смо их легализовали. Али шта кад педофили, копрофили, зоофили или неки десети –фили (етимолошки од грчког „пољубац“, што ће рећи *љубити*) крену да траже права за своју љубав?! Звучим као и све „конзерве“ који су против права гејева?! Па шта! Указао бих на рад Доријана Нуаја „Божанска револуција катастрофе“ који нам указује на крајње домете оваквог „развоја“, тачније деволуције. *На крају ће се секс упражњавати кроз оргије братства са свемирским мутантима, за ту сврху направљеним.* И они ће тражити људска права, што да не. Ако би наше навике изгледале одвратно неком човеку ренесансе или барока, будимо сигурни да бисмо се ми тек згадили пред навикама које ће људи имати за петсто година, ако их уопште буде.⁴²

Зашто се избегава потомство

У овом раду смо видели да избегавање очигледне везе између секса и стварања потомства има разлоге који се често свODE на рационализацију властитог избегавања прокреације. Да би рад био потпун осврнућемо се кратко на разлоге, или изговоре, због којих се стварање потомства избегава. Биће наведена четири таква разлога и на крају заједнички коментар.

Провод. Сматра се да деца стављају тачку на младалачке проводе, и ово мишљење је делимично тачно. Што би рекла једна моја професорка: *Човек је млад док живи само за себе.* Јасна је ствар да је тежња за продужавањем ове нормалне егоцентричне фазе инфантилна. Али нећу ићи путем осуде – већ рецимо колико стварно деца онемогућавају провод својих родитеља.

Да будем јасан, као што не мислим да би родитељи требало да се затворе у кућу с дететом или све сведу на адекватна дружења (са родитељима друге деце), не заговарам ни другу крајност по којој се деца редовно изводе на бучна и задимљена места или остављају да спавају сама. Између та два постоји читав низ модалитета, које немам намеру да објашњавам. Осврнућу се само на једну ствар – одлазак на море. Сматрам да је прецењено вођење ситне деце на море. До одређеног броја година летовање на мору не оставља сећања и нема утицаја на социјализацију, остаје питање здравља. Колико је море здраво је, рекосмо, прецењено.

⁴¹ „Извориште личног идентитета ионако јесте само улога, односно једна од улога које су понуђене на тржишту. Рецимо, млада, образована, еманципована жена са истока Европе која свој идентитет налази у ликовима познате серије “Секс и град” није ништа мањи плагијатор идентитета од пословног мушкарца који викендом вози кабриолет и ужива у завидним погледима пролазника.“ Марко Цар

⁴² Наравно, ово је у неком смислу линеарно виђење историје, макар као виђење линеарног пропадања. Лично више ценим цикличне схеме, као што је она Шпенглерова коју сам поменуо. Но, о томе се неће овде говорити...

Наравно, овде говоримо само о актуелним сазнањима медицине.⁴³ Директно излагање коже Сунцу је веома штетно до неке треће године. Није реч толико о директним последицама, колико о стварању предиспозиција за каснија обољења и уопште осетљивост коже. Зато није реткост видети на плажи слатке костимиће које прекривају скоро цело тело детета. Сам морски ваздух и вода јесу здрави, али не пресудно. Осим тога, често је загађење бар због великог броја туриста. Постоје ту две могућности. До већих центара на обали мора се лако долази, рецимо авионом, и лекар је близу. Међутим, плаже су прљаве и постоји могућност инфекције. У забаченим местима је чистије, али је проблем доћи (у случају деце, сложићемо се, много већи) и лекар није само пар минута удаљен. Неко треће решење подразумевало би летовање ван сезоне или на мање познатим дестинацијама, што може отворити нова питања. Шта би био смисао овог пасуса? Па, не видим што би био велики проблем да се родитељи на одмору одмарају не само од посла него и од ситне деце. Обично је лако наћи ко ће да их чува неко време.

Каријера. Разлог због којег често младе жене које желе бити успешне одлажу, ако не и избегавају, рађање деце. Желе да имају каријеру. *Наравно, у земљи као што је Србија често није жеља имати не знам какву каријеру, него уопште задржати посао.* То је, бићу сасвим јасан, у потпуности проблем државне политике а не личног избора или животног стила појединца.⁴⁴ Ипак, има доста младих особа који су егзистенцијално збринуте, али амбиције траже још, још, још...

Наравно, легитимна је и жеља за каријером, за испуњавањем таквих амбиција. Како онда то помирити са децом, или шта је ту проблем? Проблем може бити што је такав избор привремен, па се привремено продужава, па онда буде касно. Биолошки сат куца. Зато је право питање, пре свега пред младим женама, које је право време. Да ли смо сигурни да је баш сад критично раздобље пословног развоја, а да оно неће бити и за пет или десет година. Ако ће стално бити критично онда се можда поставља стварно питање избора – или деца или каријера. О томе треба тако мислити на време. А можда се може сад имати дете, па после бавити каријером. Рецимо да период студија није уопште лош за такве ствари.⁴⁵

Избор правог партнера. Јасно да је тако нешто веома битно за успешно одгајање потомства, да би постојала срећна породица. Али колико можемо уопште бити сигурни у некога? Доношење тако битне одлуке као што је стварање новог живота захтева преиспитивања, ту нема никакве сумње. Заљубљеност није више довољна, често ни љубав сама по себи. Ми не можемо знати како ће се неко понашати за пет или десет година, у ко зна каквој ситуацији, сигурно суочен са новим обавезама. И управо је у томе решење проблема – кад никад не можемо знати дозволимо извесни ризик! Наравно, не кажем да треба срљати, него износим неке ствари које би повећале „апетит за ризиком“.⁴⁶

Много шта је ту „преживело“, како би рекли комунисти, из периода кад је брак био „света тајна“. Да се подсетимо, раније брак није било лако развести,⁴⁷ ако и јесте тражио се кривац. Црквени брак је и данас тако дефинисан. Треба се сетити да је брак често био уговорна институција, уосталом знам неке либералне особе које сматрају да уговарање

⁴³ Актуелно – тренутно важеће. Добро је познато да се доминантни ставови медицине често мењају, скоро из године у годину. Ипак, не можемо одбацити оно што се сада сматра тачним, мада је потребна извесна резерва.

⁴⁴ Могућ је низ мера од тешких казни за послодавца који отворено уцењује или траже од жена које се запошљавају да немају децу (друга тема, али тражим такве казне и за оне који на било који начин траже сексуалне услуге) до ослобађања од пореза на зараде сваке будуће маме – док деца не напуне одређени број година. Чињеница је да не само породилско него и друга боловања због деце могу утицати на пословање. Не треба се правити да тај утицај не постоји, већ видети како да се послодавцу компензује могући губитак и запошљавање будућих мајки учини исплативим. Са друге стране, сматрам да некакве обавезујуће квоте за запошљавање нису добро решење.

⁴⁵ Познато је труднице лакше полагају испите. Са друге стране, многе жене се баш ту „закопају“, прекину студије. Одржавање трудноће и касније материнство може бити и физички тешко, али често је главни проблем недостатак воље. Јасно, ово је речено на бази познавања неколико таквих случајева.

⁴⁶ Израз потиче из risk management дисциплине. Означавач колико ризика можемо толерисати.

⁴⁷ На пример у Ирској је развод грађанског брака био нелегалан до дубоко у XX век.

бракова и није било тако лоше. Идеја романтичне љубави и везе која заувек траје, овде се мислим на световно поимање такве везе,⁴⁸ развија се са настанком грађанске класе, мада такви мотиви постоје у народној књижевности одувек. Романтични мотиви могу ићи до нивоа жртвовања, рецимо само *Ромео и Јулија*, али развојем грађанске класе створило се уверење да је потрага за срећом право сваког појединца,⁴⁹ и то право обично бива задовољено. Јасно, уз лимите које намеће грађанска култура и у најбољем случају једном за цео живот.

Проблем је што у савременом животу овакво идеално стање често није одрживо, а унапред не можемо никако знати да ли ће остати све идеално, или близу идеалном. Оно што предлагем је једноставно – **раздвојити будуће обавезе према деци од обавеза према партнеру**. Знам многе случајеве срећно разведених бракова где деца немају никаквих проблема. Тамо где је проблема било то је било зато што се стварала нездрава клима због даљег очекивања љубави или непоштених материјалних захтева. Добро је ако се родитељи воле до краја живота, али не пресудно по развој деце.⁵⁰ Сигурно не толико добро да би се нешто одржавало на силу или да би се одустајало од стварања породице ако нисмо сигурни како ће се неко понашати до краја живота. **Сасвим је довољно знати да смо са добром особом.**

Материјалне (и остале) околности. Као и оно о каријери, ово је флуидан критеријум. Доста тога зависи од стања нације у којој живимо, и то свеобухватног стања – не само материјалног. Најважнијим се сматрају материјални услови и није редак случај да се баш због тога ствари одлажу или се од потомства потпуно одустаје. Наравно, свестан сам стања у Србији, но овога пута без предлога неког општег решења.

На индивидуалном плану, као и код каријере, ствар треба посматрати временски. **Ако услови сад нису добри, шта нам говори да ће они бити добри касније? Кад касније? Ако ништа боље није на виду онда се можда треба прилагодити. Прилагођавање је, сетимо се, основа опстанка живих бића.** Одлука је, наравно, индивидуална – овде само наводим начин обраде параметара који се можда не користи.

Полемисао бих са ставом једне моје пријатељице који гласи: „*Ја сам донела свесну одлуку да немам деце, јер знам да им не могу приуштити оно што су моји родитељи мени.*“ Чим сам то чуо рекао сам јој колико је то бесмислено. Замислимо лавицу која одустаје од потомства зато што нема више довољно антилопа. Да је таква логика уобичајена онда би било мало живих врста на овој планети. Тачно је да се смањује размножавање током „сушних година“, међутим оно се никад потпуно не обуставља. Најзад, ако неки проблем дуго траје, ако материјалних услова и даље нема – популација се или прилагођава или изумире. Одустајање од потомства ми није позната еволутивна стратегија, а логика ми говори да нећемо ни упознати такву стратегију, а да је ефикасна.

Осврнимо се укратко на оне приче како је планета већ пренасељена. То нас доводи то теорија о „златној милијарди“.⁵¹ На страну морална оправданост метода којима би се човечанство svelo на једну милијарду, па и самог тог циља. Проблем је што оваква размишљања полазе од задате технологије и, посебно, економске организације. У пракси већ

⁴⁸ Хришћанска црква, и друге цркве на своје начине, одавно славе љубав двоје људи. Узмимо за пример Песму над песмама, која је део Библије. Овде, међутим, говоримо о личном избору двоје људи, а тамо где верске химне опевају љубав то обично није тако описано, посебно не насупрот вољи њихових родитеља. То је популарни елемент књижевности тек развојем буржоазије.

⁴⁹ Америчка декларација независности баш то наводи - *pursuit of happiness*.

⁵⁰ Уосталом, раздвајање има и неких предности – тако се рецимо тинејџер не излаже могућности добро познатог шока кад случајно види своје родитеље како воде љубав.

⁵¹ Основ је у Малтусовој теорији по којој се људска врста (и свака животињска врста, кад може) множи геометријском прогресијом, док се ресурси повећавају аритметичком. Дошло се до пројекција колика је оптимална настањеност планете, са актуелном технолошком и организационом основом. Једна милијарда би имала буквално рајске услове, три милијарде би живело као рецимо просечни Немац данас... Тако долазимо до актуелног стања или можда неке веће популације када би дошло до свеопштег колапса.

имамо „златну милијарду“ и милијарде оних који буквално гладују. Значи ли то да, само праведнијом и најзад економичнијом расподелом богатства можемо избећи проблем глади при овом и чак неком већем броју становника? Значи! Посебан проблем је што у пракси не да одумиру Други него баш та задата Милијарда⁵² има огромне демографске проблеме. Тачније око две трећине те милијарде има проблем биолошког опстанка или одржавања културе коју имају у будућности – практично све развијене земље осим Сједињених Држава⁵³ и још неких мањих земаља. Овде се види тачност народних изрека – *како сејеш тако жањеш и све што радиш себи радиш*.

Шта је заједничка грешка у сва ова четири разлога за одлагање или одустајање од потомства? **Грешка је што се на будућност гледа из садашње перспективе.** То се посебно односи на питање провода, па онда на каријеру. **Из перспективе немања деце не може никако замислити себе у перспективи када је ту наше дете, или више деце.** То се односи чак и на материјалне околности, јер можемо касније открити чега се све можемо одрећи. И немогуће постаје могуће, осим тога то се дешава и у другим ситуацијама у животу. Живот са још неким тражи одрицање од неког конфора, то може значити и самосталан живот за некога ко живи са родитељима.

Ако нисте сигурни да ли би сте се снашли као родитељ, ако се не видите у тој улози – пробајте па ћете видети. Толике генерације су живеле живот а нису се стално преиспитивале око егзистенцијалних питања – материјалних или филозофских. Урадите, уосталом, што и ваши родитељи, или можда мислите да су они погрешили!?

⁵² Некако становништва развијених земаља политичког Запада има око милијарду – Сједињене Америчке Државе, развијене земље Европске Уније, Јапан, Јужна Кореја, Аустралија, Канада и још неке мање земље...

⁵³ И тамо ће ускоро бити мањина WASP који су створили ту земљу.